

Joaquim Molas:

Les avantguardes literàries a Catalunya. Bibliografia i antologia crítica
Frankfurt am Main / Madrid: Vervuert Verlag / Iberoamericana, 2005,
ISBN 3-86527-108-1 / ISBN 84-8489-172-0, 302 pàgs.

Amb la col·laboració inestimable de Pilar Garcia-Sedas i Tilbert Dídac Stegmann, i davall el títol *Les avantguardes literàries a Catalunya*, Joaquim Molas aporta una obra de consulta que de ben segur esdevindrà d'ara en avant una imprescindible en la biblioteca bàsica de qualsevol estudiós de la literatura catalana contemporània. Vet aquí un llibre pràctic, una guia útil no necessàriament restringida a l'ús d'experts d'apassionament febrós.

L'obra en qüestió, conformada d'una banda per una copiosa i completa bibliografia actualitzada, i d'una altra, per una antologia amb els treballs crítics més emblemàtics —rescatats per a l'ocasió—, s'insereix dins del marc de la col·lecció «Bibliografia i antologia crítica de les avantguardes literàries en el Món Ibèric» (Península i Hispanoamèrica) i completa, amb l'exhaustiva panoràmica del cas català, la sèrie de volums independents sobre Espanya i Portugal elaborats pels erudits Harald Wentzlaff-Eggebert i K. David Jackson, respectivament.

Ara bé, malgrat el títol que l'encapçala, l'inventari que aglutina el material esbossat no es restringeix únicament a Catalunya. No debades, durant el procés d'ordenació, portat a terme a partir d'un ardu buidat de dades bibliogràfiques, tampoc no han estat deixats de banda autors d'arreu del territori lingüístic relacionats amb les Avantguardes literàries. A tall d'exemple, el balear Gabriel Alomar és presentat com un dels principals precedents del moviment, i també hi trobem, a bastament, referències sobre col·lectius associats als ideals rupturistes, com el grup ultraista mallorquí o l'anomenat grup valencià.

L'inventari d'aquesta antologia literària se centra essencialment en el període d'entreguerres, tal com es remarca al prefaci. Sense obviar el període precedent, en línies generals s'hi abraça l'època històrica situada a cavall entre l'any 1917, data de la formulació dels primers postulats teòrics avantguardistes, i el 1939, en què la desfeta de la guerra civil s'ho endugué tot a orris. Per tant, l'obra no engloba els joves poetes dels anys trenta amb tendències experimentals, com Bartomeu Rosselló-Pòrcel o Joan Teixidor, com tampoc els vestigis d'avantguardisme posteriors al període adés esmentat. El compendi crític doncs, queda restringit a les Avantguardes literàries que Molas acorda encasellar sota el qualificatiu de «clàssiques».

L'estructura s'adscriu fil per randa al subtítol de l'obra, cenyint-se bàsicament a dos grans eixos: el bloc de la bibliografia i el de l'antologia crítica de textos. El primer, el recull bibliogràfic, ve delimitat ensems per quatre grans seccions. «Obres generals» és el nom que dóna lloc a un apartat inicial que arreplega les publicacions essencials dels moviments d'Avantguarda i els estudis crítics realitzats a partir d'aquestes, amb especial atenció a totes aquelles troballes elaborades en plena ebullició modernista i que anunciaven unes voluntats trencadores i experimentals que al capdavall acabarien conformant les Avantguardes.

Segonament s'enceta tot l'apartat bibliogràfic, amb l'inventari cronològicament subdividit en tres etapes. La primera, que emmarca el període comprés entre el 1905 i 1916, ens acosta els autors coneguts com a prece-

dents més immediats: Josep Maria de Sucre, Rafael Nogueras Oller, Gabriel Alomar. El segon ítem, d'una extensió molt més significativa, engloba el període d'avantguardes 1917–1924, anys d'efervescent esplendor cubista i futurista. D'aquesta època s'ofereixen les referències del vast recull de manifestos, proclames i revistes portadores de textos programàtics que, promulgats pels ideòlegs, esdevingueren documenta ineludible per a tots aquells que s'acolliren al vessant literari avantguardista. A més de l'espai de deferència que ocupa la totalitat del material bibliogràfic del poeta Joan Salvat-Papasseit, aquest apartat sobre el «Cubo-Futurisme» també inclou la documentació pertinent d'altres poetes com Josep Maria Junoy o Joaquim Folguera o el pintor Joaquim Torres-Garcia, entre altres.

En darrer terme, al llarg de la tercera secció bibliogràfica del recull tenen cabuda tots aquells materials pertanyents al moment històric encabint del 1925 fins al 1939, any en què com dèiem l'arribada de la guerra civil espanyola talla de soca a arrel un moviment que fins aleshores avançava inexorablement des del surrealisme vers «la modernitat». Val a dir que el gruix d'aquesta compilació rau aquí. L'antologia inclou referències que van dels actes públics, revistes i manifestos, a l'exposició detallada de les obres d'autors i els estudis de crítica que s'hi han elaborat a posteriori. L'amalgama, força completa, engloba des d'autors crítics com ara Sebastià Gasch o Lluís Montanyà, fins als grans mestres de l'avantguardisme literari català, amb especial atenció a J. V. Foix. També gaudeixen d'un espai ressenyable pintors universals com Salvador Dalí o Joan Miró, que publicaren textos literaris amb rerafons teòric, o l'exposició documentada sobre el grup ultraista mallorquí, el grup valencià o el grup de Sabadell, amb secció personalitzada per a les seues figures cabdals: Miquel Àngel Colomar, Carles Salvador i Francesc Trabal, respectivament. L'apartat es completa amb documentació sobre el col·lectiu ADLAN (Amics de l'Art Nou) i d'altres autors de rellevància també notable, com Sebastià Sánchez-Juan, Carles Sindreu, Jacob Sureda.

Tal com ho palesa el resultat final, s'ha d'emfasitzar que la tasca de buidat per a l'elaboració de l'inventari ha significat una veritable feïnada. Si prenem a tall de mostra Salvat-Papasseit o Foix, en tant que figures més representatives de les dues grans etapes que conformen les Avantguardes literàries a casa nostra, la documenta esdevé un ventall de dimensions ben considerables. Per autors, la secció s'inicia amb la citació bibliogràfica de la totalitat de l'obra respectiva de cadascun d'aquests, incloent-hi, en l'orde que tot seguit desgranem, referència sobre obres completes, antologies i traduccions –detallant, si s'escau, llengua per llengua, totes i cada una de les

publicacions localitzades. Tot seguit l'inventari presenta, en relació amb els autors més rellevants, una divisió fragmentada amb cura i detall per gèneres; cada trajectòria creativa queda desglossada en obres de caire poètic, prosa, assaig, teatre i epistolari. Fins i tot, en els casos més reconeguts, com a prelude a la subsecció que basteix l'aparat crític, també s'inclouen biografies i estudis sobre la vida de l'autor en qüestió. I finalment topem amb l'apartat dedicat a la crítica literària –sovint el més ampli–, on també té cabuda una minuciosa mostra de números monogràfics elaborats a revistes o amb motiu d'homenatges.

Altrament, tampoc no podem deixar de ressenyar la particular enumeració de les referències bibliogràfiques citades a l'antologia. Seguint una ordenació estrictament cenyida a l'obra, s'inicia una enumeració analògica (1, 2, 3...) que prossegueix amb l'orde lògic tot i el salt d'autor a autor o la ramificació en diversos apartats, com ara la sistematització de les traduccions fetes a diverses llengües, dels epistolaris o de qualsevol altre dels estudis de ben diversa índole portats a terme. I així, fins a comptabilitzar un total de 897 documents controlats que van, com hem esmentat adés, d'obres dels autors –agrupades pels diversos gèneres literaris– a manifestos i adhesions signades, suplementes especials, etc. L'esforç de compilació del material inventariat, insistesc, és lloable.

Amb tot, el nou llibre de Joaquim Molas no es redueix ni de bon tros al mer recull i elaboració de l'inventari bibliogràfic, sinó que ve completat per un compendi antològic que alberga bona part dels estudis més representatius del moviment, elaborats en el seu moment per prestigiosos erudits en la matèria. Una antologia de textos crítics en diversos idiomes, tot i la preponderància del català, que es completa amb un índex onomàstic ajustat a l'enumeració cardinal –bastit a partir dels noms d'autors i investigadors, principalment–, que ordena la totalitat de l'inventari a fi de facilitar qualsevol localització en una obra en què com adduíem, una de les facetes principals rau a facultar la consulta a estudiosos de tota mena.

Entrant una mica més en detall, l'antologia de textos crítics arranca amb dos articles del mateix Molas, en què formula una visió general sobre el moviment literari d'Avantguardes. El primer, en situa els antecedents i les possibles causes: la realitat interior d'André Breton, la tasca del poeta Marcel Duchamps, etc. En el segon, centrat ja de ple en el cas català, ens parla d'un moviment marcat essencialment per «individualitats aïllades» (p. 108), de la manera com han estat aprofitades les troballes futuristes i de com «després del 24, les Avantguardes del país són d'una poderosa originalitat» (p. 117).

Endemés, colofonen l'antologia una desena d'estudis crítics centrats en les figures de major ressò, i ordenats també seguint el criteri cronològic. A l'exposició inicial dels dos articles de Molas, segueix l'estudi (en italià) de Giuseppe E. Sansone sobre els vincles i nexes connectors entre el mallorquí Gabriel Alomar i el futurisme italià. Tercerament, el cubisme també té el seu espai propi de crítica amb l'anàlisi de Jaume Vallcorba sobre diversos fragments apològètics de Josep Maria Junoy. Així mateix, Joaquim Molas torna a delectar-nos amb l'exposició d'un dels autors que més i millor ha treballat, recuperant per a l'ocasió el pròleg –íntegre– de l'edició que hi féu d'*El poema de La Rosa als llavis* per a Ariel (1981). Un tast biogràfic compacte i imprescindible per entendre la trajectòria de Salvat-Papasseit: trets com la recerca de la seua poètica, la plasmació del mite de l'optimisme davant la malaltia o l'aproximació nítida a la manifestació de l'amor a *La Rosa*, no escapen a l'ull crític del gran estudiós del poeta barceloní esdevingut mite.

La resta d'articles, tots referents al tercer gran període –surrealisme i modernitat–, ressalten entre altres la figura de J. V. Foix, com ara l'estudi d'Arthur Terry o el treball «El *Diari 1918*: temes i procediments», valuosa mostra de Pere Gimferrer sobre l'obra més coneguda de Foix. Gimferrer s'avesa d'entrada al poemari *Gertrudis* i n'analitza els fragments més importants, que ens presenten «el poeta escarnit i mofat pels enemics més poderosos» (p. 203). En *KRTU*, segon text que hi comenta, exposa l'alternança de fragments lírics «amb textos que adopten una estructura de conte fantàstic» (p. 207). Més avant, Vicent Santamaria, en un estudi inèdit aprofitat expressament per a l'ocasió, descriu amb minúcia el primer llibre d'en Salvador Dalí, en què «són reflectides totes aquestes activitats diverses: pintura, dibuix, fotografia, poesia i reflexió teòrica» (p. 238), o fets sorprenents com la seua inicial recepció negativa a França.

L'anàlisi de Carme Arnau sobre els personatges de la novel·la *Judita* del Francesc Trabal, més «sensitius» que «racionals» (p. 220) en aquest relat «d'amor febrós i apassionat» (p. 222), juntament amb el treball (en francès) d'Emmanuel Guigon sobre el col·lectiu surrealista ADLAN (1932–1936) i la visió de Ramon Salvo Torres sobre la poesia catalana en temps del franquisme (en castellà), completen tot plegat el llibre. Aquest darrer article, però, és merament un primer tast, una perspectiva general de la transició de l'avantguarda poètica cap a l'anomenada poesia experimental, que va donar joc a noves propostes com el rupturisme de caire visual dels anys cinquanta, conreat per Joan Brossa o Guillem Viladot, o la poesia experimental del grup *Dau al Set*. Tot açò se n'ix tanmateix, dels marges generals

d'una antologia crítica dedicada precisament a la memòria de Brossa, el gran mestre de la poesia visual.

Ara bé, del període analitzat –aquell estrictament cenyit a l'època en què cal situar verament el moviment– no s'ha escatimat gens quant a autors ni quant a dades. Podem dir que s'hi recull tot el material existent o, si més no, el conegut, tant de producció com d'obra crítica feta fins el 2002. Deixant de banda per raons lògiques d'espai obres i estudis sobre l'anomenat postavantguardisme, fins i tots les referències d'aquells autors menys populars, els d'una trajectòria menys prolífica, han estat exposades amb gran rigor. Calia un llibre d'aquestes característiques sobre les Avantguardes literàries en llengua catalana. Sens dubte, amb aquest inventari la necessitat ha estat coberta de manera satisfactòria.

Dari Escandell (Alacant)